

AmbEDK

Platforma ambasádorov a ambasádoriek
európskej demokratickej kultúry

SIMULOVANÉ VOĽBY DO EURÓPSKEHO PARLAMENTU 2019

ZÁKLADNÉ ZISTENIA A KOMENTÁR

KÁLMÁN PETŐCZ

DUŠANA KURILLOVÁ

Materiál je jedným z výstupov projektu financovaného z OP EVS, č. 314011L895
– Platforma ambasádorov a ambasádoriek európskej demokratickej kultúry

Simulované voľby do Európskeho parlamentu

Základné zistenia a komentár

V dňoch 2. - 7. mája 2019 sa uskutočnili na 42 stredných školách na Slovensku simulované voľby do Európskeho parlamentu. Voľby sa uskutočnili v rámci spoločného projektu *Academie Istropolitany Novy a Helsinského výboru pre ľudské práva na Slovensku* s názvom Platforma ambasádorov a ambasádoriek európskej demokratickej kultúry (AmbEDK), podporeného z Európskeho sociálneho fondu, Operačného programu Efektívna verejná správa. Projekt nadväzuje na predchádzajúci trojročný projekt oboch organizácií s názvom EPAS (Ambasádorská škola Európskeho parlamentu), realizovaný v spolupráci s Kanceláriou Európskeho parlamentu na Slovensku. V projekte EPAS je zapojených 52 škôl, z nich uvedených 42 realizovalo simulované eurovoľby podľa metodiky projektu AmbEDK.

Osobitosťou týchto simulovaných volieb bolo to, že žiaci a žiačky nevolili z portfólia kandidačných listín 31 strán v SR, ich kandidátov a kandidátok, ale z ôsmich celoeurópskych strán, zastúpených v podobe politických frakcií v Európskom parlamente.

Vo vzorke 42 škôl, na ktorých sa realizujú hore uvedené vzdelávacie projekty, boli rovnomerne zastúpené gymnáziá (15) i stredné odborné školy (27) zo všetkých krajov Slovenska. V rámci kategórie gymnázií boli zastúpené štátne gymnáziá (14) aj súkromné a cirkevné školy (1). V rámci kategórie odborných škôl boli zastúpené školy zamerané na obchod a služby (20) ako aj technické školy (7). Vo vzorke sa nachádzali aj školy s vyučovacím jazykom maďarským (2).

Štruktúra zastúpenia škôl podľa krajov:

Kraj	Gymnázia		Odborné školy		Spolu
	štátne	cirkevné a súkr.	všeobecné	technické	
Bratislava	2	-	3	-	5
Trnava	1	-	4	0	5
Nitra	2	0	3	1	6
Trenčín	3	-	1	-	4
Žilina	1	-	2	1	4
Banská Bystrica	-	-	1	1	2
Košice	2	1	3	1	7
Prešov	3	-	2	3	8
Spolu	14	1	20	7	42
	15		27		

Voľby sa konali na zúčastnených školách v jeden konkrétny deň. Žiaci a žiačky sa ich zúčastnili dobrovoľne. Celkový počet žiakov a žiačok zúčastnených škôl je podľa odovzdaných zápisníc **12918**, z toho **simulovaných volieb sa zúčastnilo celkovo 5489 žiakov a žiačok**.

Celková volebná účasť dosiahla **42,49%**, u žiakov a žiačok s aktívnym volebným právom (18+) **47,33 %**.

Výsledky volieb celkovo za 42 zapojených stredných škôl:

	Názov politickej frakcie EP	Zisk v %
1.	Zelení – Európska slobodná aliancia / Greens (<i>Zelení</i>)	23,23
2.	Aliancia liberálov a demokratov pre Európu/ ALDE (<i>Liberáli</i>)	19,77
3.	Európska ľudová strana / EPP (<i>Kresťanskí demokrati/Konzervatívci</i>)	14,52
4.	Progresívna aliancia socialistov a demokratov/ S&D (<i>Sociálni demokrati</i>)	12,66
5.	Európa národov a slobody / ENF (<i>Krajná pravica/Nacionálni suverenisti</i>)	8,73
6.	Európa slobody a priamej demokracie / EFDD (<i>Radikálni euroskeptici</i>)	7,23
7.	Európski konzervatívci a reformisti / ECR (<i>Konzervatívni euroskeptici</i>)	6,54
8.	Európska zjednotená ľavica – Nordická zelená ľavica (<i>Krajná ľavica/ Komunisti</i>)	5,16

Výsledky volieb za 3. ročník programu EPAS

Školy, ktoré sa zapojili do programu EPAS v šk. roku 2018/2019, majú celkovo **6356 žiakov a žiačok**. Z nich sa zúčastnilo simulovaných eurovolieb **2962, čo je 46,60%, najviac zo všetkých 3 ročníkov**. Zo zúčastnených žiakov a žiačok **1345 dosiahlo volebný vek**, čo predstavovalo **45,41% zúčastnených**.

Školy zapojené do 3. ročníka programu EPAS:

Do volieb sa zapojilo 13 odborných škôl a 6 gymnázií.

Stredná odborná škola	Bystrická 4, 966 81 Žarnovica
Škola pre mimoriadne nadané deti a Gymnázium	Teplická 7, 831 08 Bratislava
Stredná odborná škola obchodu a služieb	Školská 4, 071 01 Michalovce
Súkromné osemročné gymnázium	Dneperská 1, 040 12 Košice
Súkromná stredná odborná škola	Bukovecká 17, 040 12 Košice
Stredná priemyselná škola elektrotechnická	Komenského 44, 040 01 Košice
Stredná zdravotnícka škola	Kukučínova 40, 041 37 Košice
Obchodná akadémia	Bolečkova 2, 950 50 Nitra
Gymnázium Hansa Selyeho	Biskupa Királya, 945 01 Komárno
Stredná odborná škola obchodu a služieb	Budovateľská 32, 945 01 Komárno
Súkromná spojená škola	Biela voda 2, 060 01 Kežmarok
Gymnázium	Dukelská 30, 087 20 Giraltovce
Obchodná akadémia	Murgašova 94, 058 22 Poprad
Stredná odborná škola elektrotechnická	Hlavná 1400/1, 05951 Poprad-Matejovce
Gymnázium	Školská 2, 018 41 Dubnica n/Váhom
Stredná odborná škola záhradnícka	Brezová 2, 921 77 Piešťany
Obchodná akadémia	Radlinského 1725/55, 026 01 Dolný Kubín
Spojená škola	Ľudmily Podjavorinskej 11, 080 05 Prešov
Gymnázium	Javorová 5, 015 21 Rajec

Zisk hlasov pre jednotlivé politické skupiny za 3. ročník EPAS:

	Názov politickej frakcie EP	Zisk v %
1.	Zelení – Európska slobodná aliancia / Greens (<i>Zelení</i>)	21,07
2.	Aliancia liberálov a demokratov pre Európu/ ALDE (<i>Liberáli</i>)	19,31
3.	Európska ľudová strana / EPP (<i>Kresťanskí demokrati/Konzervatívci</i>)	18,16
4.	Progresívna aliancia socialistov a demokratov/ S&D (<i>Sociálni demokrati</i>)	11,61
5.	Európa národov a slobody / ENF (<i>Krajná pravica/Nacionálni suverenisti</i>)	7,80
6.	Európski konzervatívci a reformisti / ECR (<i>Konzervatívni euroskeptici</i>)	7,29
7.	Európa slobody a priamej demokracie / EFDD (<i>Radikálni euroskeptici</i>)	7,19
8.	Európska zjednotená ľavica – Nordická zelená ľavica (<i>Krajná ľavica/Komunisti</i>)	5,50

Výsledky volieb za 2. ročník EPAS

Školy, ktoré sa zapojili do programu EPAS v šk. roku 2017/2018, majú celkovo **3459 žiakov a žiačok**. Z nich sa zúčastnilo simulovaných eurovolieb **1177, čiže 34,03%, najmenej zo všetkých 3 ročníkov**. Zo zúčastnených žiakov a žiačok **714 dosiahlo volebný vek, čo predstavovalo 60,66% zúčastnených**.

Školy zapojené do 2. ročníka programu EPAS:

Do volieb sa zapojilo **6 odborných škôl a 5 gymnázií**.

Spojená škola	Štúrova 848, 962 12 Detva
SOŠ hotelových služieb a obchodu	Na pántoch 9, Bratislava
Gymnázium	Kpt. Nálepku 6, 073 01 Sobrance
Gymnázium	Mládežnícka 22, 936 01 Šahy
Gymnázium arm. gen. L. Svobodu	Komenského 4, 06601 Humenné
Stredná priemyselná škola	Partizánska 1059/23, 06901 Snina
Stredná odborná škola	Štefánikova 39, 059 21 Svit
Gymnázium	Komenského 2/1074, 958 01 Partizánske
Gymnázium V.B.Nedožerského	Matice slovenskej 16, 971 01 Prievidza
Súkromná str. odb. škola podnikania	Hollého 1380, 905 01 Senica
Stredná priemyselná škola	Novomestského 5/24, 036 36 Martin

Zisk hlasov za jednotlivé politické skupiny v školách 2. ročníka EPAS

	Názov politickej frakcie EP	Zisk v %
1.	Zelení – Európska slobodná aliancia / Greens (<i>Zelení</i>)	24,64
2.	Aliancia liberálov a demokratov pre Európu/ ALDE (<i>Liberáli</i>)	17,08
3.	Progresívna aliancia socialistov a demokratov/ S&D (<i>Sociálni demokrati</i>)	13,42

4.	Európska ľudová strana / EPP (<i>Kresťanskí demokrati/Konzervatívci</i>)	11,64
5.	Európa národov a slobody / ENF (<i>Krajná pravica/Nacionálni suverenisti</i>)	11,47
6.	Európa slobody a priamej demokracie / EFDD (<i>Radikálni euroskeptici</i>)	7,90
7.	Európski konzervatívci a reformisti / ECR (<i>Konzervatívni euroskeptici</i>)	5,61
8.	Európska zjednotená ľavica – Nordická zelená ľavica (<i>Krajná ľavica/Komunisti</i>)	5,44

Výsledky volieb za 1. ročník EPAS

Školy, ktoré sa zapojili do programu EPAS už od šk. roku 2016/2017, majú celkovo **2875 žiakov a žiačok**. Z nich sa zúčastnilo simulovaných eurovolieb **1240, čiže 43,40%**. Zo zúčastnených žiakov a žiačok 490 **dosiahlo volebný vek**, čo predstavovalo **39,52% zúčastnených**.

Školy zapojené do 1. ročníka programu EPAS:

Do volieb sa zapojilo 7 odborných škôl a 4 gymnáziá.

Gymnázium	Pankúchova 6, 852 04 Bratislava
Súkromná stredná umelecká škola dizajnu	Ivanská cesta 21, 821 04 Bratislava
Gymnázium	Alejova 1, Košice
Obchodná akadémia	K.Kittenberga 2, 934 40 Levice
Stredná odb. škola	Pod amfiteátrom 7, 934 01 Levice
Gymnázium	Študentská 4, 069 01 Snina
Obchodná akadémia	F. Madvu 2, 971 29 Prievidza
Obchodná akadémia	Kukučínova 2, Trnava
Stredná zdravotnícka škola	Lichardova 1, Skalica
Gymnázium Ivana Kupca	Komenského 13, 920 01 Hlohovec
Obchodná akadémia	Nábrežie K. Petroviča 1571, 031 47 Liptovský Mikuláš

Zisk hlasov za jednotlivé politické skupiny v školách 1. ročníka EPAS

	Názov politickej frakcie EP	Zisk v %
1.	Zelení – Európska slobodná aliancia / Greens (<i>Zelení</i>)	27,74
2.	Aliancia liberálov a demokratov pre Európu / ALDE (<i>Liberáli</i>)	23,15
3.	Progresívna aliancia socialistov a demokratov / S&D (<i>Sociálni demokrati</i>)	14,92
4.	Európska ľudová strana / EPP (<i>Kresťanskí demokrati/Konzervatívci</i>)	9,19
5.	Európa národov a slobody / ENF (<i>Krajná pravica/Nacionálni suverenisti</i>)	7,82
6.	Európa slobody a priamej demokracie / EFDD (<i>Radikálni euroskeptici</i>)	6,05
7.	Európski konzervatívci a reformisti / ECR (<i>Konzervatívni euroskeptici</i>)	5,40
8.	Európska zjednotená ľavica – Nordická zelená ľavica (<i>Krajná ľavica/Komunisti</i>)	3,71

Výsledky jednotlivých politických skupín podľa krajov :

kraj	EPP	S&D	ECR	ALDE	GUE/N GL	Zelení	EFDD	ENF
BA	5,69%	9,31%	10,69%	22,93%	4,66%	26,03%	11,03%	6,90%
TT	8,14%	14,42%	5,12%	21,63%	3,26%	28,37%	7,91%	9,53%
NR	14,83%	16,16%	6,23%	21,06%	3,71%	25,96%	4,37%	6,36%
TN	9,62%	12,91%	3,71%	30,08%	2,88%	21,29%	6,18%	9,07%
ZA	20,75%	10,17%	13,49%	9,13%	3,73%	21,99%	8,92%	9,54%
BB	15,07%	13,70%	5,94%	8,68%	5,48%	26,94%	8,68%	11,42%
PO	21,85%	14,05%	5,56%	16,45%	7,57%	20,23%	6,56%	7,34%
KE	13,10%	10,20%	5,10%	20,50%	6,50%	22,40%	7,40%	11,80%

Výsledky podľa typu školy :

typ školy	EPP	S&D	ECR	ALDE	GUE/N GL	Zelení	EFDD	ENF
gymnázia	14,55%	11,75%	6,31%	27,47%	4,32%	19,11%	6,02%	8,24%
odborné školy	14,51%	13,08%	6,64%	16,28%	5,53%	25,09%	7,78%	8,95%
z toho technické	10,54%	12,25%	7,67%	15,02%	7,45%	25,67%	7,67%	9,69%

Interpretácia :

Výsledky našich (organizovaných o. z. AINova a HVS) simulovaných volieb sa môžu zdať na prvý pohľad prekvapivé. Najmä, ak za hlavné kritérium porovnávania považujeme skutočnosť, že v simulovaných voľbách, ktoré prebiehali paralelne (organizované o. z. Pre stredoškóľakov), v rovnaké dni na vzorke cca 200 iných stredných škôl, kde si žiaci a žiačky vyberali z reálnej ponuky 31 slovenských kandidujúcich strán, skončila na prvom mieste strana Kotleba – ĽSNS so ziskom takmer 16%.

Pri bližšom skúmaní však práve v tomto bode až taký rozpor nie je. V našich voľbách získali politické frakcie EFDD a ENF spolu tiež takmer 16% hlasov. Ak ENF a EFDD považujeme za formácie, ktorých ideologický a politický odkaz sa veľmi blíži k odkazu stany Kotleba – ĽSNS, rs. Sme rodina (Boris Kollár), môžeme skonštatovať, že v mladej populácii, osobitne v populácii stredoškóľakov a stredoškóľáčok sa naozaj nachádza cca 15%, možno 20% ľudí, ktorí sú vnímaví práve k týmto odkazom. Ide o odkazy typu : « odmietame diktát Bruselu, sme za navrátenie a posilnenie národnej suverenity, sme za silnú ochranu tradičných hodnôt spätých s národom, kresťanstvom a rodinou, sme proti migrácii, sme proti zneužívateľom sociálnych systémov, sme za poriadok v štáte, sme proti (liberálnym) elitám a skorumpovanému politickému establišmentu, sme proti gender ideológii, sme za priamu demokraciu (=najprv demagogicky a populisticky zmanipulujeme verejnú mienku a potom späťne budeme vydávať jej názor za hlas ľudu) a pod. »

Ak si preštudujeme jednotlivé tabuľky a grafy, zistíme, že takíto potenciálni voliči a voličky sa nachádzajú aj v našej vzorke, a to nielen medzi žiakmi a žiačkami odborných škôl, ale aj gymnázií. Medzi kumulovanou podporou EFDD a ENF na odborných školách (16,73%) a gymnáziách (14,26%) nie je až taký signifikantný rozdiel.

Signifikantný rozdiel však medzi výsledkami našej vzorky a výsledkami simulovaných volieb organizovaných o. z. Pre stredoškôľakov predsa len existuje. V ich vzorke totiž medzi potenciálne voličky a potenciálnych voličov náchylných k vyššie popísanému odkazu môžeme s veľkou pravdepodobnosťou započítať aj voličov a voličky strany Sme rodina a strany Priama demokracia. V tomto poslednom prípade síce môže ísť sčasti aj o recesiu (líder kandidátky Ibrahim Maiga), ale nemožno podceňovať ani prítťaživosť hesla «za priamu demokraciu», v jej sploštenom vulgarizovanom význame vytrhnutom z kontextu právneho štátu.

Ak berieme do úvahy túto interpretáciu, nacionálno-populistické, „protisystémové“ strany získali v „klasických“ simulovaných voľbách o. z. Pre stredoškôľakov takmer **30%**, kým v našich „európskych“ voľbách, aj keby sme k tejto skupine prirátali krajne ľavicovú frakciu GUE/NGL, len **20%**. A to už signifikantný rozdiel je.

Hľadáme teda príčiny tohto pozitívneho rozdielu v prospech „našich“ škôl a „našich“ volieb. Jednou z príčin môže byť to, že „naše“ simulované voľby boli v podstate záverečným aktom trojročného projektu EPAS (European Parliament Ambassador School). V rámci tohto projektu sa žiaci a žiačky zúčastnených škôl zapojili do rôznych aktivít, ktoré im pomáhali viacej spoznávať Európsky parlament, Európsku úniu, a to nielen na úrovni faktických poznatkov a vedomostí, ale aj na úrovni aktívnej participácie. Školy sa do programu zapojili postupne – niektoré už od šk. roku 2016/17, niektoré od šk. roku 2017/18 a niektoré až od šk. roku 2018/19.

Ak si pozrieme volebné výsledky v členení podľa ročníkov, vidíme, že určitý vplyv mohlo mať aj dlhšie zapojenie do programu. Z tohto pohľadu „najklasickejšie“ demokratické spektrum predstavujú výsledky 1. ročníka. Druhé „najlepšie“ sú výsledky 3. ročníka, tu zrejme hrala úlohu čerstvosť zapojenia a elán s tým spojený. Rozdiely však nie sú zásadné, vôbec sa nevymykajú z celkového priemeru.

Takisto nevidíme až taký signifikantný rozdiel medzi hlasovaním na gymnáziách a na odborných školách. Niektoré prieskumy ukazujú, že najväčšia podporu majú strany typu Kotleba-LSNS medzi absolventmi a frekventantmi odborných škôl technického zamerania. My sme takúto jednoznačnú súvislosť v rámci našej vzorky nezistili. Avšak vidíme určitú tendenciu väčšej podpory frakcií nacionálno-populistického, nacionálno-suverenistického či radikálne euroskeptického typu na niektorých odborných a súkromných školách. Na niektorých týchto školách sa blížila kumulovaná podpora frakcií EFDD a ENF k 30% až 40%. Presné príčiny tohto javu bude možné identifikovať až hlbšou analýzou. Medzi ostatným odbornými školami a gymnáziami sme signifikantný rozdiel nespozorovali.

Širšie sociálne príčiny boli už viackrát popísané (výskumy IVO, SAV, CVEK) – nepriaznivé rodinné zázemie, rodinné tradície viazané na stereotypy a predsudky, nepriaznivé sociálno-ekonomické podmienky, túžba zaradiť sa do silného kolektívu a získať v ňom uznanie a sebarealizáciu, protiestablišmentové nálady podporené reálnymi zlyhaniami tzv. štandardných politických elít a politických strán.

V tomto kontexte nás však najviac zaujíma **otázka vzdelávania a výchovy k demokratickému občianstvu, ľudským právam a európskym hodnotám**. Dovoľujeme si konštatovať, že štát v tejto veci zlyháva. Uvedené témy nie sú v dostatočnom rozsahu, v dostatočnej forme a kvalite zaradené do systematického formálneho vzdelávania. Záleží viac-menej na konkrétnom učiteľovi alebo konkrétnej učiteľke, ako sa týchto tém zhostí.

Najvypuklejšie tento problém vyvstáva na odborných školách, pri učebných odboroch bez maturity a pri duálnom vzdelávaní. V týchto prípadoch je reálna dotácia na spoločenskovedné témy minimálna a ak je, potom ju spravidla naplňajú učiteľky a učelia bez patričnej odbornosti a niekedy aj bez kvalifikácie.

Aj na príklade programu EPAS vidno, že stačí niekedy pomerne málo, aby sa kritický počet žiakov a žiačok lepšie zorientoval v hodnotových otázkach. Vždy je však potrebný zaniatený osobný činiteľ: učiteľka, učiteľ, matka, otec, alebo aktívna osobnosť vstupujúca do procesu zvonka.

Druhý zásadný, a možno aj významnejší rozdiel medzi výsledkami „klasických“ volieb o. z. Pre stredoškólkov a „našimi“ voľbami je rozdelenie hlasov medzi ostatné strany. V našich voľbách sa **na prvých dvoch miestach vo všetkých troch zúčastnených ročníkoch umiestnili Zelení a Liberáli (ALDE)**. Tieto dve politické frakcie sa umiestnili na prvých dvoch miestach aj vo väčšine krajov, s výnimkou troch.

V Prešovskom kraji zvíťazila Európska ľudová strana (Kresťanskí demokrati), zvyšné poradie „demokratických“ strán je rovnaké. V Banskobystrickom a Žilinskom kraji skončili Liberáli až na piatom mieste, tu výraznejšie bodovali krajne pravicové strany. V Banskobystrickom kraji však sú výsledky ovplyvnené tým, že volieb sa zúčastnili len dve školy, obe odborné. V Žilinskom kraji dosiahla svoj najlepší výsledok frakcia konzervatívnych euroskeptikov (ECR). Tu najviac bodovali pravicové zoskupenia - štandardne pravicové a krajne pravicové získali v kumulatívnom vyjadrení vyše 50%, vo všetkých ostatných krajoch prevážili ľavicové a liberálne strany. Liberáli dosiahli najlepší výsledok v Trenčianskom kraji, tu sú však výsledky mierne ovplyvnené tým, že zo štyroch škôl boli tri gymnáziá, vrátane Gymnázia v Dubnici nad Váhom (škola, ktorú navštevovala Karolína Farská), kde Liberáli vyhrali veľmi výrazne.

Diametrálne rozdiely nevidíme ani medzi výsledkami v skupine gymnázií a v skupine odborných škôl. Okrem skutočnosti, ktorú sme popísali vyššie – totiž, že kumulované výsledky frakcií EFDD a ENF sú na odborných školách vyššie ako na gymnáziách – signifikantný rozdiel je len v tom, že na gymnáziách triumfovali Liberáli a na odborných školách Zelení. Úspech Zelených potvrdzuje, že mladí ľudia sa stali veľmi vnímaví k otázkam životného prostredia. Uvedomujú si, že ide najmä o ich budúci život na tejto planéte, uvedomujú si, že toto je naozaj celoeurópsky a globálny problém, ktorý sa nedá riešiť v rámci „národnej suverenity“. Určite na nich vplýva aj príbeh švédskej školáčky Grety.

Celkovo možno konštatovať, že základné trendy a tendencie boli veľmi podobné, aj čo sa týka regionálnej prislusnosti, typu školy, ba dokonca aj vyučovacieho jazyka - vo vzorke sa nachádzali dve školy s vyučovacím jazykom maďarským). V uvedených dvoch školách tiež vyhrali Zelení, ostatné poradie bolo mierne iné, s lepším výsledkom pre Európsku ľudovú stranu.

Druhú príčinu rozdielov medzi oboma voľbami vidíme teda v tom, že v „našich“ voľbách dostali žiaci a žiačky zrozumiteľnejšiu, ľahšie interpretovateľnú politickú ponuku v podobe štandardných európskych strán s jednoduchšie identifikovateľným programom a európskym odkazom. Výsledky podľa nás potvrdzujú to, čo už bolo preukázané inými výskumami, napr. Európskym výskumom hodnôt, že mladí ľudia sú na jednej strane výrazne prodemokratickí a proeurópski: vyjadrujú pozitívny vzťah k EÚ, ale i k európskym hodnotám v širšom význame. Na druhej strane, majú niekedy skreslené predstavy o niektorých základných demokratických princípoch a mechanizmoch a zároveň sú značne kritickí voči niektorým prejavom „reálnej“ demokracie na Slovensku.

Náprava teda nespočíva len v zlepšení vzdelávania k demokracii a európanstvu, ale aj v zásadnom zlepšení politickej ponuky – politickej kultúry, politickej klímy, politických subjektov a procesov. Oba aspekty spája to, že k zlepšeniu politickej ponuky môže dôjsť len výraznejším angažovaním sa demokraticky zmýšľajúcich a konajúcich mladých ľudí, ich aktívnou občianskou participáciou.

Na základe zistených údajov si dovoľujeme vysloviť hypotézu, že mladí ľudia narodení okolo roku 2000 sú výrazne proeurópski a prodemokratickí, pokiaľ je na ich škole dostatočný priestor na systematické vzdelávanie k demokratickej kultúre.

Pokiaľ mladí ľudia dostanú dostatočné občianske, ľudskoprávne a európske vzdelávanie v otvorenom demokratickom duchu, ak chápu význam občianskeho aktivizmu v záujme ďalšieho udržania a rozvoja demokracie a ak dostanú na výber dostatočne zmysluplnú a zrozumiteľnú politickú ponuku, tak si z tejto ponuky dokážu vybrať racionálne a rozvážne. Výsledky poukazujú na to, že v takomto prípade **sú väčšinovo stotožnení s hodnotami liberálnej demokracie, sú citliví na otázky životného prostredia, cenia si osobné slobody, ale sú vnímaví aj k téme sociálnej spravodlivosti a spravodlivosti vôbec.**